

เขื่อนในภาคใต้

นายสัญญา รัชพันธ์¹

บทนำ

เขื่อน (Dam) ตามความหมายในพจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2542 เขื่อน น. หมายความว่า เครื่องป้องกันไม่ให้ตลิ่งพัง สิ่งก่อสร้างขวางกั้นลำน้ำเพื่อกักกั้นน้ำไว้ใช้ในทางชลประทาน เป็นต้น

แต่ทุกครั้งที่สร้างเขื่อน ต้องมีการปิดแม่น้ำขนาดใหญ่ไปจนถึงการปิดลำคลองขนาดเล็กเพื่อให้เกิดน้ำท่วมบริเวณที่ปิดแม่น้ำเหล่านั้น และบริเวณที่น้ำท่วมก็เป็นที่ตั้งของชุมชน วัด โรงเรียน ซึ่งจะต้องมีการรื้อย้าย อพยพ ดังนั้นภาพความจริงของเขื่อนคือการทำลายชุมชน วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

อ่างเก็บน้ำ ฝ่ายกั้นน้ำ ฝ่ายน้ำล้น ฝ่าย พนังกั้นน้ำ ประตูระบายน้ำ ค้ำกล่าวเหล่านี้ถูกเรียกแทนที่คำว่าเขื่อนตามนิยามของนักวิศวกรรม บางครั้งก็มีเจตนาที่จะเรียกสิ่งก่อสร้างเหล่านี้แทนคำว่าเขื่อน เพราะถ้าเรียกว่าเขื่อนมันหมายถึงความใหญ่โตและผลกระทบที่ตามมานั่นเอง²

การสร้างเขื่อนไม่ว่าจะมีวัตถุประสงค์เพื่อการชลประทานหรือเพื่อโรงไฟฟ้าพลังน้ำก็ตาม เป็นที่ยอมรับมากขึ้นแล้วว่าเป็นสาเหตุสำคัญประการหนึ่งที่คุกคามระบบนิเวศของชนบทไทย ตั้งแต่ปี 2503 เมื่อการสร้างเขื่อนเริ่มขึ้นอย่างเอาจริงเอาจัง ประมาณหก รก่นห้าปากไม้กว่า 2,000 ตารางกิโลเมตรหายไปอยู่ใต้อ่างเก็บน้ำของเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำ มาลี ไตรสวัสดิชัยระบุว่า ในแง่ของมนุษย์แล้ว ความเสียหายที่เกิดขึ้นนั้นใหญ่หลวงนัก ตามที่มีการบันทึกไว้ในการสร้างเขื่อน 13 เขื่อน มีครอบครัวอย่างน้อย 24,002 ครอบครัวต้องพลัดถิ่นคาที่ที่อยู่ ซึ่งรวมถึง 5,500 ครอบครัวจากการสร้างเขื่อนลำปาว 4,000 ครอบครัวจากเขื่อนเขาแหลม³

แรงผลักดันในการสร้างเขื่อนนั้นมาจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.) เป็นสำคัญ โดยมีแนวคิดมาจากแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมในปี 2504 ภายใต้การชี้แนะของธนาคารโลก แผนพัฒนาดังกล่าวมุ่งสร้างสาธารณูปโภคเพื่อรองรับการเปลี่ยนประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วโดยรับผิดชอบด้านการหาพลังงานมาพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างจริงจัง ในปี 2513 เขื่อนขนาดใหญ่สามเขื่อนก็ถูกสร้างขึ้น ปี 2523 มีเขื่อนขนาดใหญ่ 10 เขื่อน และปี 2534 มี 26 เขื่อน มีกำลังการผลิตรวมกัน 2,427 เมกะวัตต์ ในกระบวนการดังกล่าว กฟผ. กลายเป็นหน่วยงานแนวหน้าในการสร้างเขื่อนแห่งหนึ่งของโลก รวมทั้งเป็น “หน่วยงานที่เป็นความภาคภูมิใจของประเทศชาติ และตัวอย่างของการพัฒนาทางเทคโนโลยีสมัยใหม่”⁴

แต่

¹ โครงการเสริมสร้างจิตสำนึกนิเวศวิทยา.

² มูลนิธิสืบนาคะเสถียร. เขื่อนนวัตกรรมแห่งปัญหา , โรงพิมพ์เดือนตุลา,สิงหาคม 2547.

³ www.google.com. ปัญหาเขื่อนในประเทศไทย ,16 กันยายน 2547.

⁴ ภาพรวมปัญหาเขื่อนในประเทศไทย และในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ,วอลเดน เบลโล, เซียร์ คันทิงแฮม, ลี เค็งปอห์ เขียน ,สุรช ชงติลา แปล. จากบทที่ 10 ในหนังสือเรื่อง โศกนาฏกรรมสยาม : การพัฒนาและการแตก

การสร้างเขื่อนอย่างมากมายของ กฟผ. จะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีเงินกู้จากต่างประเทศ ซึ่งส่วนใหญ่มาจากองค์กรที่มีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือด้านเงินทุน เช่น ธนาคารโลก และธนาคารพัฒนาแห่งเอเชีย

ต้นทศวรรษที่ 1990 (พ.ศ. 2533 – 2542) ความเสียหายจากการสร้างเขื่อนในแง่ที่ทำให้หน้าท่วมป่าไม้ดั้งเดิมซึ่งปัจจุบันหาได้ยากมาก และทำให้ประชาชนถูกอพยพโยกย้าย กลายเป็นเรื่องที่รับรู้กันอย่างกว้างขวาง เมื่อถึงเวลานั้นประชาชนก็ตั้งคำถามกับประโยชน์ที่จะได้มากขึ้นด้วย ตัวอย่างก็คือ แม้วาไฟฟ้าจากเขื่อนสามเื่อนรวมกันแล้ว มีประมาณครึ่งหนึ่งของพลังไฟฟ้าทั้งประเทศในปี 2513 สัดส่วนดังกล่าวลดลงมาเหลือร้อยละ 8 ของปริมาณไฟฟ้าที่ผลิตได้ทั้งหมดในปี 2523 แม้มิเขื่อนเพิ่มขึ้นเป็น 10 เขื่อน ในปี 2533 พลังงานไฟฟ้าจากเขื่อน 26 เขื่อนรวมกันแล้วมีสัดส่วนประมาณร้อยละ 10 ของไฟฟ้าที่ผลิตได้ทั้งประเทศ คาดว่าตัวเลขจะลดลงเหลือร้อยละ 5 ในปี 2549 โดยศึกษาจากการทำลายต้นน้ำ การตัดไม้โดยไม่มีการควบคุม ซึ่งเป็นสาเหตุสำคัญของการระเหยของน้ำในแต่ละปี และทำให้ขนาดของเขื่อนใหญ่กว่าปริมาณน้ำที่รองรับได้⁵

เมื่อวันที่ 27-28 สิงหาคม 2547 สมัชชาคนจนและเครือข่ายเขื่อนทั่วประเทศร่วมงานสัมมนาเรื่อง “เขื่อนกับสิทธิชุมชน” ณ สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีการกล่าวถึงมติการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ โดย **อาจารย์รตยา จันทรเทียร** ประธานกรรมการมูลนิธิสืบนาเคเสถียร กล่าวว่า “เหมือนกับครอบครัวของเรา ต้องค้นให้พบว่า น้ำที่ได้มาจากป่าแต่ละปีมีเท่าไร โครงการขนาดใหญ่ ซึ่งใช้ต้นทุนน้ำและพลังงานอันรวมไปถึงทุนในกระเป๋าของคนทั้งประเทศ จึงจำเป็นต้องกระทำอย่างรอบคอบถึงตอนนี้ประเทศไทยควรหยุดและมองตัวเองสักครั้งว่าควรวิ่ง ไปบนถนนสายใดระหว่างอุตสาหกรรมและเกษตรกรรมในอีกมิติหนึ่ง”

ในอีกมิติหนึ่งเขื่อนกับความเกี่ยวข้องทางการเมือง **คุณหาญณรงค์ เยาวเลิศ** มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชฯ กล่าวไว้ในเวทีเสวนาอย่างน่าสนใจว่า “แรกเริ่มเดิมที เขื่อน เกิดจากการเข้ามาตั้งฐานทัพของอเมริกาในประเทศไทยเพื่อผันน้ำไปใช้ในฐานทัพสัตหีบ ตั้งแต่นั้นมา ทุกกลุ่มน้ำในประเทศไทยของเราจึงถูกปรับเปลี่ยนเป็นพื้นที่สร้างเขื่อน”

“เขื่อนแรกของไทย คือ เขื่อนภูมิพลและเขื่อนสิริกิติ์หลังจากนั้นก็เขื่อนสิริธร และเขื่อนอื่นๆ สิ่งสำคัญ พบว่า การสร้างเขื่อนเกิดจากหน่วยงานที่ล้วนเกี่ยวข้องกับกลุ่มการเมืองทั้งสิ้น ตั้งแต่ กรมการพัฒนหรือกรมพลังงานแห่งชาติในขณะนั้น กรณีเขื่อนสิริธร มีการผันงบประมาณมาจากประเศญี่ปุ่นเพื่อสร้างเขื่อนจนเกิดพื้นที่น้ำท่วม กว่า180,000ไร่ หากผลิตกระแสไฟฟ้าได้เพียง 36 เมกกะวัตต์”

“ยุคการสร้างเขื่อนที่รุ่งเรือง คือ ช่วงเริ่มแผนพัฒนาเศรษฐกิจฉบับที่1 พ.ศ.2504 ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้าและผันน้ำเพื่อการเกษตรแผนใหม่ อย่างเช่นเขื่อนแก่งเสือเต้น ถูกเสนอให้สร้างถึง 2 ครั้ง โดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์สมัยนั้น คือ คุณณรงค์ วงศ์วรรณหรือโครงการผันน้ำ

สลายของสังคมไทยสมัยใหม่ สำนักพิมพ์ไทมส์ คิมทอง ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 3 ปี 2542 (ฉบับพิมพ์ครั้งแรกปี 2542).

⁵ www.google.com. ปัญหาเขื่อนในประเทศไทย ,16 กันยายน 2547.

โขง ซี มูล ก็ถูกเสนอ สร้างโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวิทยาศาสตร์ ใช้งบประมาณกว่า 2 แสนล้านบาทมาสร้างเขื่อน หมายความว่าในทุกโครงการเขื่อนมีการเหมาช่วง อย่างเช่น เหตุผลใหญ่ในการสร้างเขื่อนแก่งเสือเต้นที่บอกว่าเพื่อป้องกันน้ำท่วมทั้งที่มีเขื่อนลิริกิตต์ที่ใหญ่กว่าและจุน้ำได้มากกว่า งบเรียบร้อยแล้ว แต่ปรากฏว่า น้ำก็ยังท่วมทุกปี⁶

นอกจากการสร้างเขื่อนแล้วในประเทศไทยยังมีการสร้างเขื่อนเพื่อชลประทานขึ้นเป็นจำนวนมาก โดยภาคที่ได้รับการชลประทานมากที่สุดคือภาคกลาง คิดเป็นร้อยละ 64 ของเนื้อที่ชลประทานทั่วประเทศ ภาคเหนือรองลงมาคิดเป็นร้อยละ 17 ภาคตะวันออกเฉียงเหนือร้อยละ 11 ภาคใต้ร้อยละ 8 พลังงานในการผลิตกระแสไฟฟ้าในประเทศไทย 40 เปอร์เซ็นต์ได้มาจากพลังงานน้ำตามเขื่อนต่าง ๆ

เขื่อนในภาคใต้

เนื่องจากงานศึกษาเรื่องเขื่อนในภาคใต้ค่อนข้างมีน้อย เท่าที่มีส่วนใหญ่จะเป็นเอกสารข้อเสนอกรณีปัญหา เอกสารสรุปการประชุม หนังสือราชการกรณีเขื่อนในภาคใต้ บทความและข่าวตามหน้าหนังสือพิมพ์ ส่วนงานวิจัยหรืองานวิชาการแทบจะไม่มีการศึกษาอยู่เลย

อย่างไรก็ตามผู้ศึกษาใช้วิธีหาข้อมูลจากตัวบุคคล อินเทอร์เน็ต และจากผู้ที่ได้รับรวมไว้ก่อนหน้าแล้ว จึงทำให้พอจะมีข้อมูลที่สามารถศึกษากรณีปัญหาเขื่อนในภาคใต้ได้

ภาคใต้มีเขื่อนไม่มากนักเพราะไม่มีปัญหาเรื่องน้ำเหมือนภาคอื่น ๆ ส่วนใหญ่เขื่อนถูกสร้างขึ้นเพื่อการผลิตกระแสไฟฟ้าและอุปโภคบริโภคเท่านั้น เช่น

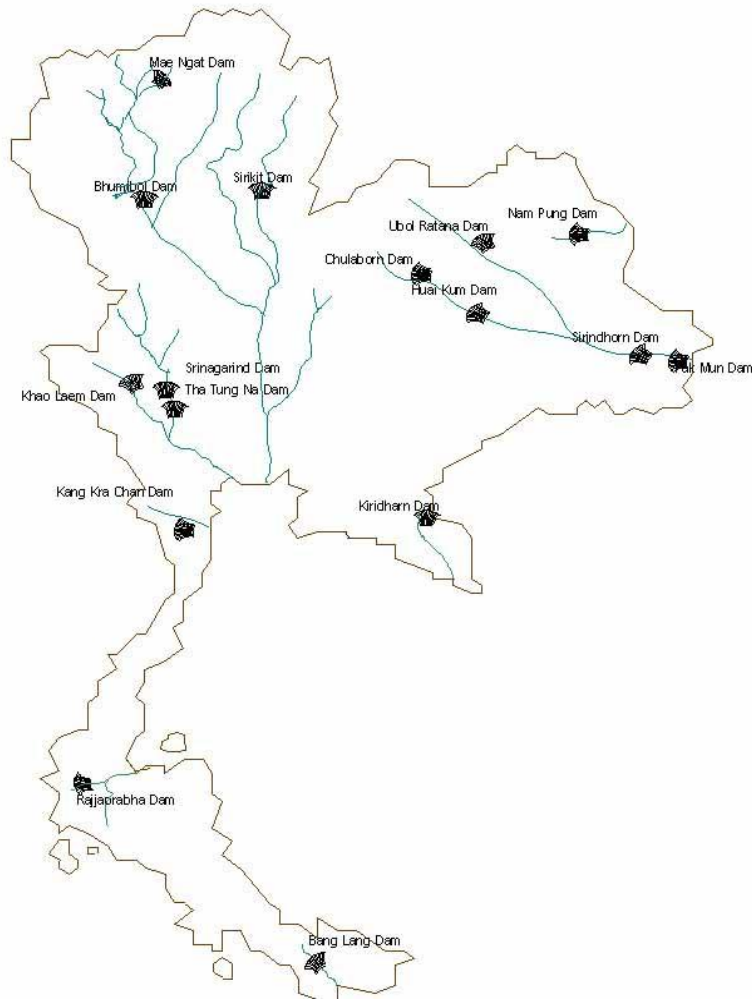
1. เขื่อนบางลาง สร้างปิดแม่น้ำปัตตานี ที่บ้านบางลาง ตำบลบาเจาะ อำเภอบันนังสตาจังหวัดยะลา เขื่อนนี้นอกจากผลิตกระแสไฟฟ้าแล้ว ยังใช้ประโยชน์ในการคมนาคม การประมง และการพักผ่อนหย่อนใจ แต่เบื้องหลังก็ยังเป็นความระทมทุกข์ของชุมชนที่จมอยู่ภายใต้พื้นน้ำอันกว้างใหญ่ไพศาลนั้น แม้จะมีการชดเชยความเสียหายให้ แต่ปัญหาเหล่านี้ก็ใช้ว่าจะหมดไปเพราะเขื่อนบางลางมิได้ส่งผลสะท้อนใด ๆ ต่อการสร้างเขื่อนอื่น ๆ ตามมาเลย แถมยังมีที่ท้าวจะรุกหนักยิ่งขึ้น ป่าไม้ที่ถือเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญถูกทำลายแล้วจะเอาน้ำที่ไหลมาไหลเวียน มีแต่จะยังให้เกิดปัญหาน้ำท่วมทุกปีเพราะไร้กั้นหรือกั้นน้ำ

2. เขื่อนรัชชประภา หรือ เขื่อนเชี่ยวหลาน สร้างปิดกั้นลำน้ำคลองแสงที่บ้านเชี่ยวหลานตำบลเขาพัง อำเภอบ้านตาขุน จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นเขื่อนหินถมแกนดินเหนียวสูง 94 เมตร ความยาวสันเขื่อน 761 เมตร และมีเขื่อนปิดกั้นช่องเขาขาดอีก 5 แห่ง อ่างเก็บน้ำมีพื้นที่ 185 ตารางกิโลเมตร ความจุ 5,638.8 ล้านลูกบาศก์เมตร เป็นเขื่อนเอนกประสงค์แห่งที่สองของภาคใต้⁷

⁶ ThaiNGO.org. **เขื่อนรูปแบบการพัฒนาเพื่อใคร?**, 2 กันยายน 2547.

⁷ <http://www.dwr.go.th/waterportal/waterportal.html#section8>.

แผนที่แสดงที่ตั้งของเขื่อนขนาดใหญ่ในประเทศไทย

ที่มา : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

จากการสร้างเขื่อนขนาดใหญ่ 2 เขื่อนในภาคใต้ กฟผ.อ้างว่าเป็นเขื่อนแอนกประสงค์ แต่ความจริงแล้วเป้าหมายหลักของการสร้างเขื่อนทั้ง 2 เขื่อน คือการผลิตกระแสไฟฟ้า ส่วนการชลประทาน การอุปโภค-บริโภคและอื่น ๆ เป็นเป้าหมายรอง

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า “น้ำ” เป็นปัจจัยพื้นฐานที่สำคัญในการดำรงชีวิตและการพัฒนาประเทศ อีกทั้งในสภาพเศรษฐกิจปัจจุบันรัฐบาลมีแนวโน้มที่จะสนับสนุนการลงทุนในภาคอุตสาหกรรมและการเกษตรตามแผนพัฒนาต่าง ๆ มากขึ้น จึงทำให้ทุกภาคของประเทศไทยต้องเร่งพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเพื่อรองรับแผนพัฒนาดังกล่าว จึงส่งผลให้เกิดการสร้างเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำในหลาย ๆ พื้นที่ ของภาคใต้ เช่น จังหวัดสงขลา ปัตตานี ฯลฯ

ทั้งนี้เพราะรัฐบาลจงใจผลักดันให้ภาคใต้ของประเทศไทยเป็นศูนย์กลางเมืองอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ สร้างต่อกิจจากอำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราชถึง อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา และตลอดเส้นทางมีโครงการสร้างโรงงานอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากจึงทำให้น้ำเป็นปัจจัยจำเป็นและส่งผลให้มีการขยายเขื่อนและอ่างเก็บน้ำเดิมเพื่อรองรับน้ำในปริมาณที่เพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีโครงการสร้างเขื่อนตามพื้นที่ต่าง ๆ ที่มีความเหมาะสม

ดังนั้นในการศึกษาผู้ศึกษาจึงให้ความสนใจขอบเขตของการสร้างเขื่อนที่ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตและสิทธิของชุมชน ในแง่ของภูมินิเวศของการสร้างเขื่อน เมื่อพิจารณาจากเขื่อนที่ทำการศึกษาทั้งหมดแล้วสามารถแยกประเด็นตามภูมินิเวศของการสร้างเขื่อนได้ดังนี้

1. เขื่อนที่สร้างปิดกั้นลุ่มน้ำ ได้แก่ ประจวบชัยน้ำปากพ่อง (อุทกวิทยาประสิทธิ), เขื่อนสายบุรี, เขื่อนกันทะเลสาบสงขลา
2. เขื่อนที่สร้างปิดกั้นป่าต้นน้ำ(ภูเขา) ได้แก่ เขื่อนรับร้อ, เขื่อนท่าชะ, อ่างเก็บน้ำคลองลำซอน (เขาลูก), อ่างเก็บน้ำคลองกลาย
3. เขื่อนที่สร้างปิดกั้นสายน้ำ ได้แก่ เขื่อนลำแซง - ลำชัน, อ่างเก็บน้ำลำรู่ใหญ่, อ่างเก็บน้ำคลองกระเดะ

ข้อมูลแสดงโครงการแหล่งน้ำขนาดใหญ่ และ กลางที่ก่อสร้างเสร็จแล้ว(ภาคใต้)⁸

พรต = โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

S = การเก็บน้ำในเขื่อนหรืออ่างเก็บน้ำ

D = การระบายน้ำ

C = การเก็บน้ำในลำคลองและทุ่งราบ

F = การบรรเทาอุทกภัยและคั่นกั้นน้ำ

พมค = โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง

I = การทดและส่งน้ำ (เหมืองฝาย)

R = การแปรสภาพที่ดิน

P = การสูบน้ำ

H = การไฟฟ้าพลังน้ำ

ชื่อโครงการ	ประเภท	จังหวัด
1. อ่างคลองบางกำปรัต	SI	กระบี่
2. น้ำแดง	I	กระบี่
3. บางเฒ่าแม่	I	กระบี่
4. ปกไผ่	I	กระบี่
5. ห้วยทรายขาว	I	กระบี่
6. อ่างห้วยน้ำเขียว	SI	กระบี่
7. อ่างคลองหยง	SI	กระบี่
8. อ่างห้วยลึก (พร้อมระบบ)	SI	กระบี่
9. ฝายคลองกะลาเส	I	ตรัง

⁸ ที่มา : <http://203.150.73.28/project/slargo-midlist.asp>.

10. นาท่อม	CF	ตรัง
11. นางน้อย	I	ตรัง
12. อ่างห้วยน้ำใส	SI	นครศรีธรรมราช
13. ท่าเรือรี	I	นครศรีธรรมราช
14. ท่าพญา	CF	นครศรีธรรมราช
15. บ่อคนที	F	นครศรีธรรมราช
16. คลองสังข์	I	นครศรีธรรมราช
17. กะทูน	I	นครศรีธรรมราช
18. คลองท่าจันทร์	I	นครศรีธรรมราช
19. ปากพน้ำ	CF	นครศรีธรรมราช
20. คลองคูถนน	I	นครศรีธรรมราช
21. คลองอ้ายเขียว	I	นครศรีธรรมราช
22. ท่าดี	I	นครศรีธรรมราช
23. บางจาก	CF	นครศรีธรรมราช
24. แพรกเมือง	CF	นครศรีธรรมราช
25. ไม้เสียบ	I	นครศรีธรรมราช
26. พัฒนาและฟื้นฟูพื้นที่ภาคใต้		นครศรีธรรมราช,สงขลา
27. เสาชง	I	นครศรีธรรมราช
28. ปี่เหล็ก	CD	นราธิวาส
29. คลองสุไหงปาดี	C	นราธิวาส
30. อ่างไกลบ้าน	SI	นราธิวาส
31. น้ำแบ่ง	CD	นราธิวาส
32. พรุบาเจาะ	CD	นราธิวาส
33. ท่าพรุดอนล่าง	CD	นราธิวาส
34. ยี่งอ	CD	นราธิวาส
35. มูโนะ(ระยะที่ 1)	CDF	นราธิวาส
36. พัฒนาลุ่มน้ำบางนรา(ระยะที่1)	ID	นราธิวาส
37. เปเสม็ด	CF	นราธิวาส
38. หนองปู	C	ปัตตานี
39. พัฒนาพื้นที่พรุแม่แฒ*(ระยะที่1)	ID	ปัตตานี
40. ไม้แก่น	CD	ปัตตานี,นราธิวาส
41. ลิปะสะโจ	P	ปัตตานี
42. พรุสนอ	CD	ปัตตานี
43. นาเตย	I	พังงา
44. ลำไทรมาศ	I	พังงา
45. คลองถ้ำ	I	พังงา
46. บ่อแสน	I	พังงา
47. คลองหลักสาม	I	พัทลุง

48. ป่าพยอม	SI	พัทลุง
49. ควนกฤ	I	พัทลุง
50. พญาไเฮ้ง	I	พัทลุง
51. นาพ่อม	I	พัทลุง
52. คลองพิกุลทอง	C	พัทลุง
53. บ้านพร้าว	I	พัทลุง, นครศรีธรรมราช
54. ท่าเขียด	I	พัทลุง
55. ป่าบอน	I	พัทลุง
56. อ่างบางวาด	S	ภูเก็ต
57. ปัตตานี (ระยะที่ 2)		ยะลา, ปัตตานี
58. ปัตตานี (ระยะที่ 1)	ID	ยะลา, ปัตตานี
59. คลองจะนะ	I	สงขลา
60. ปลักปลิง	I	สงขลา
61. อ่างวิทยาลัยครูสงขลา	S	สงขลา
62. คลองวาด	I	สงขลา
63. อ่างคลองทลา *(พร้อมระบบ)	SI	สงขลา
64. อ่างคลองจำไทร	SI	สงขลา
65. ชะมวงขยาย	I	สงขลา
66. ชะมวง	I	สงขลา
67. บ้านระวะ	CF	สงขลา
68. ระโนดระยะที่ 1	P	สงขลา, นครศรีธรรมราช
69. ปากระวะ	CF	สงขลา, นครศรีธรรมราช
70. อ่างมหาวิทยาลัยสงขลา	S	สงขลา
71. คลองบาโรย	CDF	สตูล
72. ดุสน	I	สตูล
73. อ่างบ้านหน้าเขา (ควนกลิ้ง)	SI	สุราษฎร์ธานี
74. อ่างบางทรายนวล	SI	สุราษฎร์ธานี
75. อ่างบางเขียน	SI	สุราษฎร์ธานี
76. ดอนสัก		สุราษฎร์ธานี
77. คลองกระแตะ	I	สุราษฎร์ธานี
78. อ่างบางล่อ	SI	สุราษฎร์ธานี
79. ไชยา	I	สุราษฎร์ธานี
80. อ่างห้วยวังปลับ	SI	สุราษฎร์ธานี
81. อ่างห้วยวังกล้วย	SI	สุราษฎร์ธานี
82. อ่างคลองสวนหนึ่ง	SI	สุราษฎร์ธานี
83. คลองท่าทอง	I	สุราษฎร์ธานี
84. อ่างบางตอ	SI	สุราษฎร์ธานี
85. คลองพังปูน(ช่องช้าง)	I	สุราษฎร์ธานี

86. อ่างห้วยสาขาวังพลับ	SI	สุราษฎร์ธานี
87. พัฒนาพรุฉวง	SI	สุราษฎร์ธานี
88. อ่างบ้านหินปูน	SI	สุราษฎร์ธานี
89. ฝ่ายบางล่อ	I	สุราษฎร์ธานี

เขื่อนรับร่อ

เขื่อนรับร่อ ตั้งอยู่ที่บ้านหลังเขา ตำบลรับร่อ อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ศึกษาลักษณะสิ่งแวดล่อมเมื่อปี 2536-2538 เป็นเขื่อนขนาดใหญ่ พื้นที่น้ำท่วมประมาณ 15,000 ไร่ ผู้ได้รับผลกระทบประมาณ 400 ครอบครัว ชาวบ้านยื่นข้อเสนอมให้ทำที่ชดเชยให้ครอบครัวละ 25 ไร่ แต่กรมชลประทานตอบกับผู้อำนวยการว่าไม่สามารถทำได้ เนื่องจากเรียกร้องมากเกินไปและที่หายาก หลังจากนั้นชาวบ้านจึงไม่กล้าคัดค้าน เนื่องจากผู้นำชุมชนว่าถ้ามีการออกมากัดค้ำ จะไม่ได้รับค่าชดเชย เพราะผู้ได้รับผลกระทบเป็นคนไทยพลัดถิ่น(ติดชายแดนพม่า)⁹

หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่กรมชลประทาน สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดชุมพรและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

พ.ศ.2540 มติ ครม.ให้ชะลอโครงการอ่างเก็บน้ำรับร่อแต่กรมชลประทานก็ยังดำเนินการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำท่าแซะ ต่อไปทั้งนี้เป็นการรองรับการพัฒนาพื้นที่สามเหลี่ยมบางสะพาน -ชุมพร-ระนอง สำหรับอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากเหล็ก อุตสาหกรรมแปรรูปเกษตรและแหล่งท่องเที่ยว

เขื่อนท่าแซะ

วัตถุประสงค์ของโครงการสร้างเขื่อนท่าแซะ เพื่อพัฒนาแหล่งน้ำสำหรับส่งน้ำให้แก่พื้นที่เพาะปลูกในเขตอำเภอท่าแซะและอำเภอเมือง จังหวัดชุมพรเพื่อจัดหาน้ำสำหรับการอุปโภค -บริโภค โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตอำเภอท่าแซะ

ลักษณะโครงการ ตั้งอยู่บริเวณตำบลสองพี่น้อง อำเภอท่าแซะ จังหวัดชุมพร ร พื้นที่รับน้ำ 338 ตารางกิโลเมตร ปริมาณฝนต่อปี 1,754 มิลลิเมตร ปริมาณน้ำไหลลงอ่าง 194 ล้านลูกบาศก์เมตร เขื่อนเก็บกักน้ำเป็นเขื่อนชนิด Zonde Dam ความจุอ่างเก็บน้ำ 194 ล้านลูกบาศก์เมตร ความยาวเขื่อน 670 เมตร ความสูงเขื่อน 59 เมตร ระดับเก็บกักน้ำสูงสุด +108.36 เมตร(ระดับน้ำทะเลปานกลาง) ระดับเก็บกักปกติ +106.35 เมตร(ระดับน้ำทะเลปานกลาง) พื้นที่ชลประทาน 61,000 ไร่ ประกอบด้วยระบบส่งน้ำด้วยแรงโน้มถ่วง 26,400 ไร่ และระบบสูบน้ำด้วยไฟฟ้า 34,600 ไร่ งบประมาณทั้งสิ้น 3,321,000,000 บาท

แผนงานโครงการแบ่งออกได้เป็น 3 ระยะ ได้แก่ ระยะเตรียมงานเบื้องต้น ปีงบประมาณ 2546-2547 ระยะก่อสร้างประตูระบายน้ำและเขื่อนเก็บกักน้ำ ปีงบประมาณ 2547-2550 และระยะก่อสร้างระบบส่งน้ำ ปีงบประมาณ 2548-2551

⁹ ชาญณรงค์ เยาวเลิศ. **สรุปสถานการณ์เขื่อนท่าแซะ จังหวัดชุมพร**,15 สิงหาคม 2546.

ผลประโยชน์โครงการ ได้รับผลตอบแทนทางเศรษฐกิจ (EIRR) ร้อยละ 14.85 อัตราส่วนระหว่างผลประโยชน์ต่อค่าใช้จ่าย (B/C ratio) ที่อัตราลด 12 เปอร์เซ็นต์ เป็น 1.41 ประโยชน์จากการใช้น้ำเพื่อพื้นที่เพาะปลูก 61,000 ไร่ ครอบคลุมพื้นที่ 7 ตำบล คือ ตำบลสองพี่น้อง ตำบลหงษ์เจริญ ตำบลคูริง ตำบลนากระดาน ตำบลท่าชะ และตำบลท่าข้ามของอำเภอท่าชะ และตำบลสะพลีของอำเภอบางขัน ประโยชน์เพื่อการอุปโภค-บริโภค ในเขตอำเภอท่าชะและอำเภอเมือง ประโยชน์จากการบรรเทาอุทกภัยในเขตอำเภอท่าชะและอำเภอเมือง พื้นที่ในเขตเทศบาลเมืองชุมพรและเขตสุขาภิบาลอำเภอท่าชะ จะสามารถมีน้ำดิบเพื่อใช้ผลิตน้ำประปาอย่างเพียงพอในอีก 20 ปีข้างหน้า เป็นแหล่งน้ำต้นทุนให้พื้นที่การนิคมอุตสาหกรรมที่อำเภอบางสะพาน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 30 ล้านลูกบาศก์เมตร/ปี คาดว่า จะสามารถใช้น้ำดิบจากโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำท่าชะไปจนถึงอีกประมาณ 20 ปีข้างหน้า ประโยชน์สำหรับการประมงน้ำจืดและการเพาะเลี้ยงพันธุ์ปลา และเป็นแหล่งท่องเที่ยวในจังหวัดชุมพร

ผลกระทบจากการปฏิบัติ การอนุมัติให้เปิดโครงการอ่างเก็บน้ำท่าชะ จังหวัดชุมพร ทำให้เกิดผลกระทบที่สำคัญ ได้แก่

1. ในพื้นที่อ่างเก็บน้ำท่าชะ จังหวัดชุมพร จะมีพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วมในระดับเวนคืน +108.36 เมตร ระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 6,828 ไร่ มีราษฎรได้รับผลกระทบ 236 ครัวเรือน
2. สูญเสียพื้นที่ป่าไม้ ซึ่งจะถูกน้ำท่วม 1,866 ไร่ สภาพป่าเป็นป่าเสื่อมโทรมที่หลงเหลือจากการถูกตัดทำลายและวาทภัยจากพายุไต้ฝุ่นแกย์

เนื่องจากราษฎรผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการท่าชะ ได้มีหนังสือลงวันที่ 12 มีนาคม 2546 เรื่อง ให้มีการทบทวนรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมและความเหมาะสมของโครงการ และให้ชะลอโครงการไว้ก่อนจนกว่าจะมีข้อยุติที่เป็นที่ยอมรับของผู้ได้รับผลกระทบ

ประตุระบายน้ำปากพ้ง (อุทกวิทยาประสิทธิ)

ประตุระบายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิเป็นแผนการดำเนินงานของโครงการพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพ้งอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สร้างขึ้นที่บ้านบางปี่ ตำบลหูล่อง อำเภอปากพ้ง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีช่องระบายน้ำรวม 10 ช่อง ขนาดกว้างช่องละ 20 เมตร ติดตั้งบานประตูเพื่อปิด-เปิดบังคับน้ำ สามารถระบายน้ำได้ 1,430 ลูกบาศก์เมตรต่อวินาที เริ่มใช้งานเดือนตุลาคม 2542

ประตุระบายน้ำอุทกวิทยาประสิทธิหรือเขื่อนปากพ้งเป็นการสร้างเขื่อนเพื่อป้องกันการรुक้าของน้ำเค็มเข้าไปทำลายพื้นที่การเกษตรในพื้นที่น้ำจืด ครอบคลุมพื้นที่ 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จังหวัดพัทลุง และจังหวัดสงขลา

ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบมีมติเป็นเอกฉันท์ให้เร่งเปิด ประตุระบายน้ำเขื่อนปากพ้ง เพราะเป็นต้นเหตุให้น้ำเน่าเสีย ดินเค็ม ทำลายระบบนิเวศป่าพรุ ป่าชายเลน จากการศึกษา “ลำดับปัญหาและความต้องการเพื่อการวิจัยและพัฒนาลุ่มน้ำปากพ้ง” โดยนักวิชาการคณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ พบว่า ปัญหาใหม่ของชุมชนลุ่มน้ำปากพ้งคือปัญหาเรื่องน้ำ จากเดิมที่เคยมีสภาพน้ำเค็ม น้ำจืด น้ำกร่อย

ขณะนี้ระบบนิเวศน์ดังกล่าวถูกทำลายไปเพราะสาเหตุใหญ่มาจากโครงการพระราชดำริ ที่มีการก่อสร้างเขื่อนปากพนังทำให้วัฏจักรของน้ำเสียสมดุลระหว่างน้ำกร่อยกับน้ำจืด¹⁰

เขื่อนกั้นทะเลสาบสงขลา

กรมชลประทานได้ผลักดันให้มีการตัดแปลงทะเลสาบสงขลาให้เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่มาตั้งแต่ปี 2513 โดยว่าจ้างบริษัท TECDATA ให้ทำการสำรวจเบื้องต้น เพื่อศึกษาความเหมาะสมในการสร้างเขื่อนกั้นน้ำเค็มบริเวณปากอ่าว ต่อมาในปี 2527 - 2528 บริษัท JOHN TAYLOR AND SONS ออสเตรเลียและบริษัทอื่น ๆ รับจ้างศึกษาวางแผนแม่บทเพื่อพัฒนาลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา และได้สรุปโครงการพัฒนาต่าง ๆ รวม 23 โครงการ โดยมีโครงการเร่งด่วน 3 โครงการ คือ

1. โครงการจัดตั้งศูนย์ข้อมูลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา
2. โครงการอ่างเก็บน้ำสะเดา
3. โครงการเขื่อนกั้นน้ำเค็มทะเลสาบสงขลา

พื้นที่เป้าหมายมี 3 จุด คือ

1. แหลมจองถนน - เกาะใหญ่ (A) จุดที่เหมาะสมที่สุด
2. เกาะโกบ-ปากพะยูน (B)
3. ปากอ่าว (C)

วันที่ 3 มีนาคม 2530 คณะรัฐมนตรีอนุมัติหลักการโครงการก่อสร้างเขื่อน และให้ดำเนินการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างจุดต่าง ๆ หลังจากนั้นเดือนเมษายน 2530 ชาวประมงจังหวัดพัทลุงได้เคลื่อนไหวกัดค้าน มีการเสนอเรื่องไปยังกรมประมงและสภาพัฒนาฯ และมีกระแสคัดค้านเรื่อยมา จนถึงปี 2539-2542 กระทรวงวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อมได้รับความช่วยเหลือทางวิชาการจาก Danced ประเทศเดนมาร์กเพื่อจัดทำแผนแม่บทด้านสิ่งแวดล้อมลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา (Emsongk) โดยพิจารณาโครงการสร้างเขื่อนกั้นน้ำเค็มว่าควรสร้างหรือไม่ ผลปรากฏว่า ไม่ควรสร้างเพราะไม่คุ้มกับผลกระทบที่เกิดขึ้น

เหตุผลสนับสนุนการสร้างเขื่อน ได้แก่ การศึกษาอย่างละเอียดเป็นระยะเวลายาวนานเป็นการแก้ไขปัญหารูกล้ำของน้ำเค็มสามารถคงสภาพธรรมชาติเดิมได้ดีกว่าที่จะปล่อยให้ตามสภาพปัจจุบัน เป็นแหล่งน้ำจืดในการอุปโภค - บริโภคและการเกษตร ช่วยแก้ปัญหाराษฎรที่เดือดร้อนจากการขาดน้ำจืด ช่วยแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรที่อยู่รอบ ทะเลสาบ ช่วยป้องกันการสูญพันธุ์ของปลาน้ำจืด และเป็นแหล่งประมงน้ำจืด ผู้สนับสนุนการก่อสร้างส่วนใหญ่ คือ ส่วนราชการที่รับผิดชอบและราษฎรบริเวณคาบสมุทรสทิงพระ

เหตุผลการคัดค้านการก่อสร้างเขื่อน นั้นจะนำเสียเนื่องจากการไม่ไหลเวียน เกิดการทับถมของตะกอน ซึ่งจะเป็นผลให้ทะเลสาบที่ถูกปิดล้อมตื้นเขินเร็วขึ้น มีการก่อดำของวัชพืชเพิ่มขึ้น กลัวลักษณะเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจากการปิดปากกระจะเกิดขึ้นอีก ลัทธิน้ำกร่อยสูญพันธุ์หรือมีปริมาณลดลง สภาพ

¹⁰ สำนักข่าวประชาธรรม, 8 พฤศจิกายน 2546.

ทะเลสาบเปลี่ยนแปลงไป ซึ่งอาจกระทบกับวงจรชีวิตสัตว์น้ำที่ต้องอาศัยทั้งน้ำเค็ม น้ำกร่อยและน้ำจืด การสร้างเขื่อนเพื่อการทำงานไม่คุ้มหากบวกกับผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมยิ่งไม่คุ้ม น้ำจะท่วมที่ทำกินทำให้สูญเสียพื้นที่เพาะปลูกและราษฎรอาจต้องย้ายถิ่นฐานหรือเปลี่ยนอาชีพ ชาวพื้ลุ่มมีน้ำจืดจากการชลประทานเพียงพออยู่แล้ว ผู้คัดค้านส่วนใหญ่ คือ องค์กรพัฒนาเอกชน (NGOs.) ราษฎรบริเวณฝั่งตะวันตกของทะเลสาบสงขลา โดยเฉพาะฝั่งตะวันตกตอนบน(พื้นที่จังหวัดพัทลุง) และนักวิชาการบางท่าน¹¹

อ่างเก็บน้ำคลองลำซอน

อ่างเก็บน้ำคลองลำซอนหรือเขื่อนเขาหลัก เริ่มมีการสำรวจพื้นที่เมื่อปี 2542 ที่ตั้งโครงการบริเวณ ม.7 ต.น้ำผุด อ.เมือง จ.ตรัง และ ม.2 ต.ปากแจ่ม อ.ห้วยยอด จ.ตรัง เป็นพื้นที่ราบเชิงเขาสูงของเทือกเขาบรรทัด สภาพป่าต้นน้ำยังคงค่อนข้างสมบูรณ์ มีทางน้ำธรรมชาติไหลผ่านคือคลองลำซอน บริเวณที่ตั้งโครงการ กว้างประมาณ 20 เมตร ลึกประมาณ 2 เมตร ความยาวลำน้ำจากต้นน้ำถึงที่ตั้งหัวงานยาวประมาณ 7 กิโลเมตร อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติเขาปู่-เขาย่า ป่าควนหินแก้ว มีน้ำไหลตลอดปี

หน่วยงานรับผิดชอบ ได้แก่ กรมชลประทาน มีความสูง 15 เมตร ยาว 120 เมตร ทำนบดินกว้าง 8 เมตร มีพื้นที่ 250 ไร่ ความจุ 4.50 ล้านลูกบาศก์เมตร พื้นที่รับน้ำลงอ่าง 25 ตารางกิโลเมตร พื้นที่ชลประทาน 3,500 ไร่¹²

อ่างเก็บน้ำคลองลำแสง-ลำชัน

อ่างเก็บน้ำคลองลำแสง-ลำชัน ตั้งอยู่บริเวณบ้านคลองลำแสง หมู่ที่ 6 และบ้านคลองลำชันหมู่ที่ 12 ต.เขาพระ อ.รัตภูมิ จ.สงขลา

ในปี 2520 นายหมาด เส้นหละ กำนันตำบลเขาพระร่วมกับชุมชนได้มีแนวคิดในการจัดการน้ำโดยการต่อท่อประปาภูเขา และส่งเรื่องไปยังทางอำเภอรัตภูมิเพื่อพิจารณาเข้าสภากองค์การบริหารส่วนตำบล แต่เป็นการแปลเจตนาผิดมาตั้งแต่แรกเป็นอ่างเก็บน้ำ ต่อมาปี 2543 ได้รับการผลักดันจากองค์การบริหารส่วนตำบลเขาพระอีกครั้ง โดยมีหน่วยงานรับผิดชอบ คือ กรมชลประทาน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ บริษัท เอส ที เอส เอ็นจีเนียริ่ง คอนซัลแตนท์ จำกัด บริษัทเอเบิล คอนซัลแตนท์ จำกัด และ บริษัทเอไอฮา จำกัด

อ่างเก็บน้ำคลองลำแสง ความยาวทำนบดิน 846.90 เมตร ส่วนสูงสุดของทำนบดินประมาณ 34.66 เมตร พื้นที่น้ำท่วม 362 ไร่ และพื้นที่รอบนอกประมาณ 350 ไร่ ระยะเวลาในการก่อสร้าง 3 ปี

¹¹ เอกสารสรุปการสัมมนา. เขื่อนกั้นน้ำเค็มทะเลสาบสงขลา, จัดโดย กองทัพบกที่ 4 ศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้และมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. 20-21 มกราคม 2535.

¹² มูลนิธิสืบ นาคะเสถียร. เขื่อนนวัตกรรมแห่งปัญหา, โรงพิมพ์เดือนตุลา, สิงหาคม 2547.

อ่างเก็บน้ำคลองลำซัน เป็นเขื่อนดินยาว 621.80 เมตร สูง 43.50 เมตร พื้นที่เก็บกักน้ำ 663 ไร่ พื้นที่ผิวอ่างน้ำนองสูงสุด 697 ไร่

เป้าหมายหลักของโครงการเพื่อนำน้ำดิบไปรองรับการพัฒนาภาคใต้ตอนล่าง เกี่ยวกับการรองรับเขตอุตสาหกรรมตั้งแต่จังหวัดสงขลาจนถึงนครศรีธรรมราช ส่วนเป้าหมายรองเพื่อการชลประทาน ซึ่งในอนาคตจะมีการพัฒนาสงขลาให้เป็นเขตอุตสาหกรรมทั้งหมด จึงจำเป็นต้องมีการนำน้ำไปใช้เพื่อเป็นแหล่งสำรองน้ำประปาเพื่อการอุปโภค บริโภคในเขตเทศบาลและเขตอำเภอรัษฎามิ

เขื่อนสายบุรี

เขื่อนสายบุรี ตั้งอยู่บ้านกะตูดง ตำบลอาซอ อำเภอรามัน จังหวัดยะลา เป็นลุ่มน้ำขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในลุ่มน้ำภาคใต้ตอนล่าง มีพื้นที่รองรับน้ำประมาณ 2,237 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่อำเภอสุคีริน อำเภोजะเเนะ อำเภอศรีสาคร อำเภอเรือเสาะ จังหวัดนครศรีธรรมราช อำเภอรามัน จังหวัดยะลา อำเภอทุ่งยางแดง อำเภอกะพ้อ อำเภอไม้แก่น และอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานี สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะสำหรับการทำนา สวนผลไม้ สวนยางพารา เลี้ยงสัตว์และประมง ชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานมากกว่า 300 ปีแล้ว

สำนักงานพลังงานแห่งชาติ ทำการศึกษาเบื้องต้น โครงการแม่น้ำสายบุรี ตั้งแต่ พ.ศ.2522 กรมชลประทานเป็นหน่วยงานรับผิดชอบหลัก มีวัตถุประสงค์เพื่อการชลประทานและอุปโภค บริโภคตลอดปี

วันที่ 21 พฤศจิกายน 2539 แกนนำชาวบ้านจึงได้ประสานงานกับประธานสภา จังหวัดยะลา ปัตตานีและนครศรีธรรมราช ซึ่งประธานสภาจังหวัดทั้ง 3 จังหวัดได้ทำหนังสือที่ สจ. 74/2539 ลงวันที่ 20 ธันวาคม 2539 ยื่นต่อผู้อำนวยการ คอ.บต. เพื่อขอให้ยกเลิกโครงการพัฒนาลุ่มน้ำสายบุรีตอนล่าง ในขณะเดียวกันชาวบ้านและผู้นำท้องถิ่นได้ร่วมกันลงนามในหนังสือคัดค้านโครงการเขื่อนสายบุรีด้วย¹³

อ่างเก็บน้ำคลองกลาย

อ่างเก็บน้ำคลองกลาย ตั้งอยู่บริเวณกิ่งอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีพื้นที่เป้าหมายบริเวณท่าเรือน้ำลึกฝั่งตะวันออก บ้านบางปอ อำเภอสิชล จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นผลสืบเนื่องมาจากโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้ (The Southern Development Project,SSDP)

การดำเนินการพัฒนาตามแผนต่าง ๆ จำเป็นต้องมีแหล่งน้ำสนับสนุนเพื่อดำเนินกิจกรรม ด้วยเหตุนี้คณะกรรมการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเล (กมต.) ได้จัดตั้งคณะกรรมการจัดหาแหล่งน้ำ โดยมอบหมายให้กรมชลประทานเป็นผู้รับผิดชอบภายใต้ “โครงการจัดหาแหล่งน้ำสำหรับโครงการพัฒนาพื้นที่ชายฝั่งทะเลภาคใต้”

วัตถุประสงค์โครงการเป็นแหล่งน้ำดิบ สำรองในการอุปโภค -บริโภคและอุตสาหกรรมต่าง ๆ บริเวณพื้นที่ท่าเรือน้ำลึกฝั่งตะวันออกบ้านบางปอ ส่งน้ำร่วมกับโครงการอ่างเก็บน้ำคลองท่าหน อำเภอสิชล จังหวัด

¹³ มูลนิธิสืบหาทะเลไทย. เขื่อนนวัตกรรมแห่งปัญหา, โรงพิมพ์เดือนตุลา, สิงหาคม 2547.

นครศรีธรรมราช เป็นแหล่งน้ำสนับสนุนพื้นที่ชลประทานประมาณ 24,500 ไร่ เป็นแหล่งน้ำดิบ
สำรองสำหรับการอุปโภค-บริโภคในเขตเทศบาลเมืองนครศรีธรรมราช

อ่างเก็บน้ำลำรูใหญ่

อ่างเก็บน้ำลำรูใหญ่ ตั้งอยู่อำเภอท้ายเหมือง จังหวัดพังงา (ท่าเรือฝั่งตะวันตก บ้านทับละมุ
จังหวัดพังงา)

คลองกระเดะ

ตั้งอยู่อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี มีปริมาณน้ำท่า 96 ล้านลูกบาศก์เมตร ความจุ
อ่าง 288 ล้านลูกบาศก์เมตร โครงการอ่างเก็บน้ำคลองกระเดะ เป็นแหล่งน้ำเป้าหมายสำหรับนิคม
อุตสาหกรรม ท่าเรือน้ำลึก อ.ขนอม จ.นครศรีธรรมราช ห่างจากพื้นที่เป้าหมาย 62.50 กิโลเมตร

เชื่อมกับสิทธิชุมชน¹⁴

หากจะมองเชื่อมในเชิงผลกระทบทางเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรมและความสำคัญเชิงนโยบาย ซึ่ง
ถือเป็นเรื่องจำเป็นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องเข้ามาร่วมพิจารณาถึงผลกระทบภายใต้นโยบายที่ขอรับรอง ต้อง
ทำความเข้าใจก่อนว่า เทคโนโลยี ไม่ได้เป็นกลางโดยตัวของมัน ฉะนั้น ในเบื้องต้น การพัฒนาเทคโนโลยีที่มี
ชื่อว่า **เชื่อม** มันไม่ได้มีความเป็นกลาง หากโดยนัยยะ หมายถึง ลัทธิ อุดมการณ์ทางการเมืองที่แอบแฝง

วิธีการพัฒนาเชิงลัทธิอุดมการณ์ที่มาพร้อมกับ **เชื่อม** ในแง่มุมของเศรษฐศาสตร์การเมือง **เชื่อม**
ไม่ใช่สิ่งก่อ สร้างที่กันน้ำเท่านั้นเชื่อมเป็นกระบวนการคิดเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำและพลังงานใน
กระแสการพัฒนาเศรษฐกิจกระแสใหญ่ในช่วง 40-50 ปีที่ผ่านมา ด้วยเหตุนี้ จึงไม่เป็นความแปลกใจได้
เมื่อในรายงานของคณะกรรมการเชื่อมโลกซึ่งระบุถึง **เชื่อม** จำนวนพันจำนวนหมื่นในโลกนี้ที่ ก่อผลกระทบกับ
ระบบชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม เพราะ อุดมการณ์หลักของการสร้าง **เชื่อม** คือ การระดม สรรพทรัพยากร
ทุกชนิดในชนบท เพื่อเสนอสนองต่อระบบอุตสาหกรรมผ่านกระบวนการการพัฒนาในกระแสอุตสาหกรรม
เศรษฐกิจ

ไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดในการสร้าง **เชื่อม** ทั้งแง่ประโยชน์ทางด้านชลประทานหรือกระแสไฟฟ้า หากจุด
เน้นหนักกลับอยู่ที่นโยบายของการระดมทรัพยากรธรรมชาติเข้าอ้อมระบบอุตสาหกรรม ส่งผลให้เกิดความ
สูญเสียและวิกฤติการณ์ นอกเหนือไปจากต้องอพยพโยกย้ายผู้คนสร้างผลกระทบในระบบสิ่งแวดล้อมแล้ว
เชื่อม กลับสร้างสภาวะแปลกแยกภายในระบบสังคมและ การเมือง แบ่งแยกภาคสังคมชนบทและสังคมเมือง

¹⁴ ถอดความจาก “ปาฐกถาพิเศษเชื่อมกับสิทธิชุมชน โดย ศ .เสนห์ จามริก ประธานคณะกรรมการสิทธิ
มนุษยชนแห่งชาติ ในการสัมมนาเชื่อมกับสิทธิชุมชน ” วันที่ 27-28 สิงหาคม 2547 ณ สำนักงาน
คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ* โดย ทีมงาน ThaiNGO.org เมื่อ : [30 ส.ค. 47, 11:30 น.
] <http://www.thaitopic.com/mag/poor/poorprapas.htm>.

นอกจากกันอย่างเด่นชัด ดังนั้น **เขื่อน** จึงไม่ถือเป็นเพียงสิ่งปลูกสร้างหากเป็นส่วนสะท้อนวิถีคิดเชิงนโยบายที่มีความโน้มเอียงของระบบการพัฒนาที่ฉ้อฉล

การสร้างเขื่อน คือ การสร้างการเติบโตให้แก่ภาคอุตสาหกรรมและภาคเมืองโดย การคิดแบบบนลงล่างในยุคเผด็จการ **สฤษดิ์ ธนะรัชต์** เพราะฉะนั้น **เขื่อน** จึงถือเป็นวัฒนธรรมการเรียนรู้แบบอำนาจนิยมที่มุ่งพัฒนาเมืองโดยปราศจากการเรียนรู้มีส่วนร่วมจากชุมชนท้องถิ่น

การสร้างเขื่อนถือเป็นการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐาน เพราะจำเป็นต้องอพยพผู้คนที่อยู่ท่า ยเขื่อนและต้องทำลายทรัพยากรแวดล้อมเป็นระบบความคิดเก่าที่ก่อความแปลกแยกและความเดือดร้อน -ทุกข์ยากแก่ประชาชนส่วนใหญ่ อีกทั้งเป็นการละเมิดสิทธิของชุมชนท้องถิ่นที่มักถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ยากจนและไม่มีความรู้

ดังนั้น ที่ผ่านมา การประเมินผลกระทบจึงมักมองข้ามกลุ่มคนในชุมชนท้องถิ่นและมุ่งสร้างระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมหากผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อชุมชนท้องถิ่นกลับได้รับการประเมินต่ำอย่างไม่คำนึงถึงคุณค่า การทำลายชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม คือ การทำลายต้น พุนชีวิตของสังคมอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์ทั้งที่ชุมชนท้องถิ่นและสิ่งแวดล้อม คือ ฐานต้น พุนชีวิตซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาบนแนวทางที่ยั่งยืนในอนาคต

เขื่อน คือ ส่วนหนึ่งของวิถีคิดที่มีแบบมาจากตะวันตกอันเป็นความแปลกแยกที่สุดของสังคมไทย กระผมคงพูดไม่ได้ว่า **เขื่อน** เป็นสิ่งเลวร้ายไปหมด หากในความหมายที่บอกว่า **เขื่อน** คือ วิธีการจัดการน้ำและพลังงาน ประเด็นใหญ่ คือ การทบทวนว่า ภายใต้ระบบวัฒนธรรมแบบไทยสังคมไทยจะมีวิธีการจัดการทรัพยากรเหล่านี้ได้อย่างไร

สังคมไทย คือ สังคมของฐานทรัพยากรเขตร้อนโลก นี้คือ ความจริงที่สังคมไทยมองข้าม นโยบาย ายการพัฒนาโดยรัฐที่ผ่านมามาตลอด 5 ทศวรรษมองข้ามความจริงเรื่องนี้ สังคมฐานทรัพยากรเขตร้อน คือ สังคมซึ่งอยู่ในภูมิภาคของป่าเขตร้อนโลกที่มีพื้นที่เพียงเล็กน้อยเท่านั้น พื้นที่เหล่านี้เป็นแหล่งของความหลากหลายทางชีวภาพ ที่เป็นเป้าหมายของการช่วงชิงจากกลุ่มประเทศที่มีขีดความสามารถเชิงเศรษฐกิจอุตสาหกรรมซึ่งพยายามขยายฐานความคิดออกไปสู่ประเทศอื่น ๆ ที่มีทรัพยากรธรรมชาติก่อนเข้าทำการช่วงชิงผ่านระบบสิทธิบัตร

หากสังคมฐานทรัพยากรเขตร้อนกลับไม่ได้หมายความว่าสังคมพีชสัตว์หรือจุลินทรีย์เท่านั้นแต่ยังมีสองสิ่งที่เป็นทรัพยากรที่สำคัญ คือ ชุมชนท้องถิ่นและระบบวัฒนธรรมการจัดการทรัพยากรที่เหมาะสม เรียกว่า ระบบภูมิปัญญาท้องถิ่นอันเป็นต้น พุนการจัดการฐานทรัพยากรที่สำคัญ

เขื่อน คือ ระบบคิดเก่าที่กำลังส่งผลกระทบต่อระบบภูมิปัญญาข้างต้นเป็นอย่างมากซึ่งแท้ที่จริงระบบภูมิปัญญาข้างต้นจำเป็นจะต้องได้รับการพัฒนาให้เติบโตเป็นระบบวัฒนธรรมสาธารณะ การจัดการพัฒนาที่คำนึงคุณค่า ระหว่างระบบภูมิปัญญาและการอุตสาหกรรมจึงเป็นเรื่องที่สังคมไทยต้องชัดเจนว่าจะเลือกให้ความสำคัญกับอะไร ? เช่น ระบบเหมืองฝายในภาคเหนือ ชุมชนท้องถิ่นมีการเรียนรู้เรื่องกระแ ส่น้ำ และวิถีทางของน้ำแต่ระบบเขื่อนกลับเป็นการกีดกันและกลับทำลายวิถีธรรมชาติ

ช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมา การเรียนรู้เรื่องแนวทางการพัฒนาที่ลัดล้นระหว่างชีวิตของคนเมืองและชนบท เป็นความขัดแย้งที่ทำให้วิถีธรรมชาติยุ่งเหยิงและบั่นทอนพลังการพัฒนา เมื่อกาลอนาคต อาหารและยา

จะกลายเป็นประเด็นใหญ่ สังคมไทยกำลังได้รับการรุกรานผ่านระบบสิทธิบัตร สงครามสิทธิบัตรของ
ทรัพยากรธรรมชาติผ่านระบบทรัพย์สินทางปัญญาในกระแสนิยมโลก

อย่างไรก็ตาม ช่วง 10 ปีที่ผ่านมา ชุมชนท้องถิ่น มีความตื่นตัวในเรื่องการปฏิรูปการเมือง
รัฐธรรมนูญฉบับนี้ เป็นบทสะท้อนถึงความต้องการหลุดออกจากระบบที่เอารัดเอาเปรียบและรวมถึงปัญหาการ
ผลาญใช้ทรัพยากรอย่างมั่งทำลาย กระผมขออย่าเอาไว้อตรงนี้เลยว่า เทคโนโลยีไม่ใช่สัญลักษณ์ของการพัฒนา
และความเจริญแต่เป็นตัวแทนของระบบและลัทธิการปกครอง

.....